

JONAS KJÆRGÅRD LAURSEN

Stud.mag.art ved Litteraturvidenskab, Københavns Universitet

TILSYNEKOMSTENS POLITIK
OM VIRKELIGHEDSMODELLERING I
JOSEPH CONRADS *NOSTROMO*
POLITICS OF APPEARANCE
ON REALITY MODELLING IN JOSEPH
CONRAD'S *NOSTROMO*

ABSTRACT | *Artistically Nostromo is arguably the most ambitious of Joseph Conrad's novels. It is also without a doubt the most explicitly political in that it openly engages with the question of how capitalism, imperialism, and revolution affect the human consciousness. There is however no agreement as to how this political problem is to be understood or, more precisely, what kind of understanding of the interrelationship between politics and literature is necessary when engaging this artwork. As a necessary supplement to both a 60's Marxist reading and readings from the 70's and 80's dealing with ideological criticism, this article suggests a reading focusing on how the text creates a model of society by reconfiguring certain real life elements. By developing a specific artistic idiom Nostromo attempts to show the very limited view of the whole of society caused by, in the wording of the novel, the material interests of imperial capitalism. Under the inspiration of both Jurij Lotman and Jacques Rancière the analysis presented here is able to address some key political insights that appear as a consequence of the novelistic form when understood as a relatively autonomous model of society. And that is what is meant by the expression politics of appearance: the politics of literature is to be analysed as something generated by the specific gestalt of the text, as something that comes into sight with – and only with – the text.*

KEYWORDS | *Joseph Conrad, Nostromo, literature, politics, reification, narrative technique, imperialism, Jacques Rancière, Jurij Lotman.*

“Læsninger af *Nostromo*, som overgør dens politiske dimension, reducerer romanens overordnede effekt” (Said 134), hævder Edward Said i en læsning fra 1975, der opfatter bogens politiske konflikt som “et *trompe-l’oeil* maleri” (110), der skjuler det egentlige psykologiske problem: Hvordan kan subjektet bestemme et begyndelsespunkt for sin egen selvfortælling, når det befinder sig i et eksistensens maskineri, der aldrig begynder, men altid er undervejs?

Modsat Said mener jeg, at det politiske element er afgørende for en forståelse

af romanen. Spørgsmålet er imidlertid, hvordan man skal forstå den relation mellem politik og litteratur, som *Nostramo: A Tale of the Seaboard* (1904) indgår i. I en analyse fra 1967 tager Avrom Fleishman den politiske konflikt for pålydende og hævder, at romanen er en beskrivelse af proletariatets kamp for en retfærdig samfundsindretning. *Nostramo* er på én gang et selvstændigt individ og proletariatets repræsentant, hvilket gør, at hændelsesforløbet bliver en direkte fremstilling af en politisk konflikt.¹ For Fleishman bliver forholdet mellem politik og roman en oversættelsesakt, hvor plottets intriger på personniveau samtidig er en spejling af en historisk specifik klassekamp. Den kapitalistiske imperialismes historiske virkelighed er direkte skildret, men som en konflikt på individniveau. Uenigheden mellem Fleishman og Said beror dermed på, om man tager romanhandlingen for pålydende eller ej.

Fredric Jamesons læsning fra 1981 lokaliserer det politiske anderledes, idet den undersøger de ideologisk prægede værdier og overbevisninger, der udgør den baggrund, hvorudfra aktører og handlinger vurderes i romanen. Ideologikritiske læsninger af Joseph Conrads (1857-1924) romaner har været udbredte og har demonstreret deres berettigelse, siden den nigerianske forfatter Chinua Achebes berømte anklage fra 1975 om, at Conrad var "en gennemført racist" (Achebes 257).² Jameson bemærker både racistiske og kønsdiskriminerende elementer, men hans egentlige fokus præsenteres som en videreudvikling af Saims analyse. I en dialektisk bevægelse viser det sig, hævder Jameson, at selvfortællingens begyndelsesproblematik, der i første omgang var temaet bag den politiske konflikts facade, i anden omgang har indskrevet kapitalismens karakter af altid-allerede-begyndt dynamik i sig (Jameson 259-270). Romanens politik er derfor ikke, som hos Fleishman, direkte afspejlet i hændelsesforløbet, men befinder sig snarere på et skjult eller underliggende niveau, som det er den ideologikritiske læsnings mål at fremdrage.

Selvom de er uenige om, hvorvidt det politiske indhold skal tages alvorligt eller ej, deler Fleishman og Said en opfattelse af, *hvor* det politiske er lokaliseret. Nemlig på romanens handlingsmæssige overflade. Heroverfor bestemmer Jameson det politiskes position til noget under overfladen, som aktivt skal læses frem. I det følgende skal jeg gøre et forsøg på at forstå romanens politik hverken som en repræsentation af proletariatets kamp eller som et ideologisk betinget netværk af fordomme, der skal fremdrages bag den psykologiske selv fremstillingsproblematik. I stedet for skal jeg her, i forlængelse af den russiske semiotiker Jurij Lotman, prøve at forstå det litterære kunstværk som en selektion af teksteksterne elementer, der med den tekstinterne rekonfiguration heraf fortløbende etablerer en model af

-
- 1 Fleishman spidsformulerer således: "Nostromos karriere repræsenterer en hel klasses historie: proletariatets - dets hvervning og udnyttelse i landets industrialisering, dets indtræden i den separatistiske revolution (kæmpende for klasseinteresser der ikke direkte er dets egne), dets voksende selvbevidsthed og opdagelsen af en uafhængig politisk rolle, fristelserne ved kapitalismens materialistiske fremstød og dets renselse gennem traditionelle idealister i dets egen lejr" (Fleishman 163-164).
 - 2 Achebes forelæsning er en analyse af *Heart of Darkness* og blev i 1977 udgivet som artikel i *The Massachusetts Review*.

virkeligheden. Ved at omgøre en ydre, samfundsmæssig virkeligheds koordinater lægger romanens fiktionsrum afstand til den sociale realitet og får i kraft af denne distancering mulighed for at udstille, hvad den franske filosof Jacques Rancière kalder et samfunds deling af det sanselige.³ Det, at *Nostramo* ikke er en 1:1 repræsentation af, men derimod en distanceret modellering af den konkrete virkelighed, muliggør dens udstilling af nogle sociale strukturer, der normalt ikke lader sig se eller formulere. På den måde skal den politiske konflikt ikke lokaliseres til hverken den handlingmæssige overflade eller den ideologisk bestemte baggrund, men snarere tænkes som noget, der kommer til syne igennem romanformens samling af fiktionsmomenter. Denne romans egentligt politiske bidrag er etableringen af et formsprog, der forsøger at adressere og demonstrere en erfaringshorisont, som ellers forbliver uskelnelig.

Det er artiklens synspunkt, at *tilsynskomstens politik* er en adækvat betegnelse for romanens indgriben i en social virkelighed, hvor subjektet fejlagtigt tror sig i stand til at overskue en samfundsmæssig totalitet. *Nostramo* er forsøget på at udvikle et formsprog, der kan fremvise en politisk situation, hvor både den enkeltes udblik og handlingsmuligheder er begrænsede af en samfundsstruktur, der ikke lader sig omdanne ved emancipatoriske bestræbelser. Før jeg til slut mere præcist kan formulere, hvordan romanen fungerer i en politisk sammenhæng, er det nødvendigt at redegøre for både de sociale love, der bestemmer karakterernes situation og de fortælle tekniske udsigelsesforhold, som skiftevis forpligter sig på karakterernes personale perspektiv og udstiller disses begrænsninger. Romanens politiske gestus består netop i bestræbelsen på at lade den sociale rolles ufravigelighed komme til syne *som* ufravigelig.

Modernitetens maskinelle logik

Allerede et handlingsreferat vil afsløre, at romanen undersøger en politisk situation, som denne står i forhold til en historisk forandringsproces.

Med stor succes overtager den unge englænder Charles Gould driften af en sølvmine fra sin afdøde far i det uroplagede sydamerikanske land Costaguana. Med hjælp fra en række aktører – fremmest blandt dem er *Nostramo*; den italienske chef for havnearbejderne – medfører minedriften politisk stabilitet og økonomisk fremgang. Sideløbende med at Gould, til sin næstekærlige kone Emilia Goulds frustration, besættes af minearbejdet, skabes der basis for et voldeligt oprør blandt lokalbefolkningen imod de udenlandske aristokrater og kapitalister. Den franske journalist Decoud foreslår en løsningsmodel, hvor oprøret slås ned og Sulaco,

3 Rancière bruger termen flere steder, men definerer den i *Le partage du sensible* (2000) således: "Delingen af det sanselige kalder jeg det system af sanselige tydeligheder, som på samme tid synliggør eksistensen af et fællesskab og de tilskæringer, som definerer dets respektive pladser og dele. En deling af det sanselige fikserer altså på samme tid et delt fællesskab og nogle ekskluderede dele. Denne gendeling af dele og pladser baserer sig på en deling af rum, af tider og af aktivitetsformer, som bestemmer selve den måde, hvorpå et fællesskab giver efter for deltagelse og hvorpå de forskellige parter har del i denne deling." (Rancière *Le partage du sensible*, p. 12)

regionen hvori minen befinder sig, løsrives fra Costaguana for at undgå lignende problemer i fremtiden.

Det er vigtigt for denne models succes, at en stor mængde sølv reddes fra at falde i hænderne på oprørerne. Decoud og Nostromo udses til at redde skatten ved at sejle den væk fra byen. Deres båd kolliderer i nattens mørke med et andet skib, men de formår at fragte skatten til en nærtliggende øde ø, hvorpå Decoud bliver, mens Nostromo tager tilbage til civilisationen og her bliver en medvirkende årsag til, at det lykkes at slå oprørerne ned. Ude af stand til at håndtere ensomheden på den øde ø begår Decoud selvmord, og Nostromo er med ét den eneste, der ved, at skatten ikke er gået tabt. Som en tyv bemægtiger han sig skatten og bliver langsomt rig, før han til slut bliver skudt af den gamle italienske republikaner Giorgio Viola i en scene præget af misforståelser.

Romanhandlingens historiske proces er historien om Costaguanas forandring under bevægelsen fra et nationalt afgrænset område til en sølvhandelnde aktør på et organiseret verdensmarked. To sammenhørende aspekter tilfører landet og dets samfundsøkonomiske udvikling et iøjnefaldende præg af iscenesættelse.⁴ Den detaljerede beskrivelse af et *fiktivt* land og skildringen af dets *afsondrethed* giver romanen en eksperimentel karakter, som anes allerede på romanens indledende linjer:

“I det spanske styres tid og mange år efter havde byen Sulaco – orangehavernes overdådige skønhed vidner om dens høje alder – i kommerciel henseende aldrig haft væsentlig betydning undtagen som kysthavn med en relativt stor lokalhandel i oksehuder og indigo. Erobrernes klodsede dybhavsgaleoner, der behøvede en frisk vind for overhovedet at komme af stedet og lå stille, hvor vore moderne skibe, der er bygget efter clipper-linjer, jager frem ved den mindste blafren i sejlene – disse erobrernes skibe kunne slet ikke anløbe Sulaco, for der herskede ofte vindstille over den store havbugt. [...], Sulaco havde fundet et ukrænkeligt fristed fra en kommerciel verdens fristelser [...]” (II)⁵

Citatet etablerer en modsætning mellem på den ene side orangehavernes antikke Sulaco og på den anden side den globale handelsverden med dens moderne skibe. Den geografisk afsondrede by er kun tilgængelig for den europæiske og nord-

-
- 4 Armstrong formulerer en lignende pointe, men begrebsliggør den på en måde, der ikke synes at tage højde for, at romanens sociale undersøgelse foretages på baggrund af en konkret virkeligheds erfaring. Han skriver: “Fordi Conrads samfundsbekymringer i sidste ende er metafysiske, transformerer han de roman-realistiske konventioner for at nærme sig samfundet på en måde, der snarere er ontologisk end ontisk. *Nostromo* er ikke så meget en realistisk repræsentation af en given historisk situation som et paradigme for politiske processer – en model igennem hvilken Conrad undersøger den sociale verdens ontologi.” (Armstrong 155).
- 5 I artiklen henvises der som udgangspunkt til Mogens Boisens danske oversættelse i parentes direkte i teksten. På grund af udeladelser eller unøjagtigheder i hans oversættelse er det til tider nødvendigt at henvise til den engelske originaltekst, hvilket ligeledes gøres i parentes direkte i teksten, men med et foranstående O, der står for Oxford World’s Classics.

amerikanske kapitalisme som følge af skibstekniske nyopdagelser. Den fortidige naturlighed er forbundet med de spanske *conquistadores* og står som sådan ikke i modsætning til det europæiske, hvilket betyder, at den historiske forandrings-situation ikke drejer sig om de vestlige søfareres opdagelse af det sydamerikanske kontinent, men derimod specifikt om modernitetens – forstået som den globale handel og de teknologiske fremskridts – komme.⁶

Parallelt hermed skiller “lysene fra San Tomé” – bjerget med sølvminens hovedskakt – sig “nat efter nat” ud fra det omkringliggende mørkes “store, grænseløse skygge” (93) og bliver dermed symbolet på, at udvindingsarbejdet finder sted uafhængigt af døgnets rytme. Minedriften er løsrevet fra tidligere tiders naturafhængighed og fungerer, på grund af den moderne teknologi, som en ustoppelig maskine. Således er det sigende, at manden med ansvaret for etableringen af jernbanen forbliver anonym og blot kaldes Engineer-in-chief. Han er en teknisk funktion i mineudvindingens ustoppelige maskinelle proces. Forståelsen af fremskridtet som en maskine kan aflæses allerede på sætningens ord- og klangniveau, hvilket bliver tydeligt i beskrivelsen af den dynamik, som opstår i mødet mellem den anonyme entreprenør og den udefrakommende kontrollant, Sir John:

“From the contact of these two personalities, who had not the same vision of the world, there was *generated a power* for the world’s service – a subtle force that could set in motion mighty machines, men’s muscles, and awaken also in human breasts an unbounded devotion to the task. Of the young fellows at the table, to whom the survey of the track was like the tracing of the path of life, more than one would be called to meet death before the work was done.” (O: 32-33, jeg kursiverer og understreger)⁷

Med et verbum knyttet til den maskinelle terminologi “genererer” de to personligheder en “kraft”, som også vækker menneskebrystets hengivelse til opgaven. På den måde bliver det at lægge jernbaneskinner ud samtidig udlægningen af en livsbane for de unge arbejdere. Citatets alliteration understreger endvidere, hvordan mændenes muskler integreres som del af de mægtige maskiners arbejde. Muskelkraften repræsenterer ikke naturen som modsætning til kulturens teknologi, men bliver et virksomt led i den maskinelle fremskridtslogik. Etableringen af jernbanenettet – og dermed moderniseringsprocessen som et hele – indfører arbejderne både fysisk og mentalt i en overindividuel proces.

Erkendelsen af, at udviklingen er hinsides individets styring, formuleres klare

6 Janice Ho udvikler en lignende pointe, idet hun overbevisende hævder, at romanens modernitetserfaring gør sig gældende som en pessimistisk erkendelse af, at verden, grunder diverse teknologiske nyopdagelser, er blevet mindre. Se herfor især Ho 2 og 15.

7 “Af kontakten mellem disse to personligheder, der ikke havde samme syn på verden, var der avlet en kraft til at tjene verden – en hemmelighedsfuld kraft, der kunne sætte vældige maskiner og menneskers muskler i gang, og som også kunne vække en ubegrænset begejstring for en opgave i menneskers bryst. Af de unge mænd ved bordet, for hvem opmålingen af banen var som at afstikke en livsbane, ville mere end én miste livet, før arbejdet var til ende.” (34)

af Holroyd – manden der finansierer Charles Goulds mineudvinding – når han med adresse til, hvordan amerikanerne vil komme til at styre verdens handel siger: “Verden kan ikke gøre noget ved det – og det kan vi vist heller ikke” (57). Uafhængigt af sig selv styrer den nordamerikanske kapitalist og protestant verdens handelsprocesser.⁸ End ikke moderniseringens bagmænd kan overskue den udvikling, de selv har sat i gang, hvilket måske kan forklare den måben, der karakteriserer Sulacos indbyggere, når de øjner fremskridtets komme i form af damptoget:

“Hjulenes rungende rumlen gennem [port-]buen blev pludselig brudt af et sælsomt, gennemtrængende hvin [shriek], og fra sit sæde bag i vognen så Decoud de mange folk, som traskede ad vejen bag vognen i det fri, vende hovederne under deres sombreros og rebozos for at se efter et lokomotiv, som hastigt forsvandt bag Giorgio Violas hus under en hvid dampfane, der syntes at forsvinde i dette stakåndede, hysterisk langtrukne skrig, der lød som en krigerisk triumf. Og det hele var som et flygtigt åndesyn, det hvinende genfærd [shrieking ghost] af et lokomotiv, der jog forbi portens åbning bag den urolige bevægelse af mængden på vej hjem fra et militært skuespil, med lydløse skridt på vejens støv.” (116/O: 125)

Citatet er for det første bemærkelsesværdigt, fordi damptoget beskrives som et flygtigt åndesyn og som et skrigende spøgelse. Det fortsætter dermed den tog- og moderniseringsterminologi, som allerede er etableret i romanen, men føjer en sløringstematik hertil. Toget, og processen det repræsenterer, lader sig ikke sanse fuldstændigt, men forbliver et flygtigt syn og et gennemtrængende skrig. Tekststedets andet påfaldende aspekt er dets dobbelte registrering af blikretninger. Fortælleren beretter om Decoud, der ser landsbybefolkningen se damptoget. Én ser nogen se noget, men dette noget er delvist skjult.

Udgangspunktet for romanens modernitetstematisk er altså en maskinel logik, som formår at inkludere den menneskelige arbejdskraft i en teknologisk betinget proces, som er uden for individets styring. Ud over at være ukontrollabel er udviklingen også usansbar i sin helhed, hvilket markerer en erkendelsesproblematik på karakterniveau, der skal undersøges nærmere i det følgende i bestræbelsen på at forstå de regler og vilkår, som gælder i det tekstuelle rum.

Betingede blikke

Den i sin helhed uoverskuelige samfundstotalitet fremstilles i romanen ved en række selvstændige perspektiver, hvor det bemærkelsesværdigt høje antal fiktive

8 Det er overbevisende blevet foreslået at læse den protestantiske pengemand, Holroyd, som et tidligt eksempel på den kapitalisme, som sociologen Max Weber senere knytter til den protestantiske arbejdsetik. Se fx Fleishman 179-180.

personer bruges til at udstille de enkelte karakterers blinde vinkler.⁹ Det, der fra én position synes at være en fuldstændig udlægning af virkeligheden, afsløres som blot et enkelt subjektivt perspektiv i modstillingen med både et andet og et tredje blik. Karakterernes udsyn er begrænsede, da virkelighedsanskuelsen i hvert tilfælde sker på baggrund af forskellige modeller for verdensforståelse. Således hedder det om Charles Gould Seniors udlægning af måden, hvorpå han bliver franarret sine penge af skiftende magthavere:

“Med det samme red minen ham som en mare, og da han var belæst i let litteratur, tog det i hans hoved form af Den gamle havmand siddende fæstnet på hans skuldre. Han begyndte også at drømme om vampyrer.” (O: 43, passagen er ikke medtaget i den danske oversættelse)

Det interessante i citatet er, at en bestemt virkelighed – nemlig den overdrevne beskæftigelse med minen – præges af nogle præetablerede forståelseshorisonter, som i dette tilfælde er lånt fra *1001 nats eventyr* og *Dracula*. Sansninger formes i overensstemmelse med erkendelsesrammer, der på forhånd eksisterer i bevidstheden. Forholdet kan præciseres med den tyske filosof Ernst Cassirers nykantianske insisteren på, at et objekt ikke lader sig anskue *an sich*. I stedet præges erkendelsen af nogle på forhånd eksisterende og historisk variable *symbolske former*:

“Ved ‘symbolsk form’ skal forstås enhver åndens energi, hvorigennem et åndeligt betydningsindhold knyttes til et konkret, sansemæssigt tegn og får en indre forbindelse med dette. [...] Over for det, vi kalder tingenes objektive virkelighed, fremtræder en verden af selvskabte tegn og billeder, der i selvstændig rigdom og oprindelig kraft gør sig gældende over for den.” (Cassirer 28)

Den symbolske form, som eksempelvis sproget eller myten, kan forstås som en nødvendig, historisk betinget erkendelseshorison. Den sætter visse begrænsninger, men er omvendt forudsætningen for, at erkendelse overhovedet kan finde sted. Den symbolske form påvirker virkelighedselementerne og “forsøger at ‘præge’ sin form på al virkelighed. ... [den] er en ‘måde at have en verden på’, der gennem sin bestemte struktur gør bestemte erfaringer *mulige*” (Jørgensen 15).

Eventyret er den symbolske form, som indvirker afgørende på Gould Seniors virkelighedserfaring. Hans perspektiv bliver påvirket af overdreven læsning, og erfaringen af konstant at tænke på minen udmønter sig derfor i oplevelsen af at have Den gamle havmand, som Sinbad møder, siddende på sine skuldre. Det afgørende er ikke netop eventyret som symbolsk form, men derimod den symbolske forms struktur, idet den går igen i beskrivelsen af en række karakterer. Således er den katolske næstekærlighed den symbolske form, som er bestemmende for Mrs. Gould og hendes medmenneskelige “uegennytte” (37). Med denne får hun, med

9 Ian Watt registrer således omkring 70 karakterer i romanen. Jf. Watt 48.

minearbejdernes chef Don Pepes ord, en “evne til at se ind i vort folks bryst” (77). Imidlertid bevirker den samtidig en iøjnefaldende blindhed over for minens indianske arbejdere, der alle blot kan rubriceres som brune:

“Han [Don Pepe] kunne ikke alene kende dem [de indianske minearbejdere] på deres flade, triste ansigter, som *mrs. Gould syntes så aldeles ens ud*, som om de var formet af samme lidelsens og tålmodighedens herkomst, men tilsyneladende også takket være de uendeligt graduerede nuancer af rødligbrune, sortbrune eller kobberbrune rygge, alt mens de to arbejdshold, kun iført lærredsbukser og læderkalotter, blandedes i én forvirring af nøgne lemmer, skuldrede hakker og svingende lamper, i et kaos af sandalklædte fødder på den åbne plads foran indgangen til hovedskakten.” (71, jeg kursiverer)

Fortælleren understreger, at indianernes uskelnelighed er et subjektivt vilkår for Mrs. Gould. Det er for hendes blik, at arbejderne kun kan adskilles som nuancer af brunt. Hendes empatiske blik har en særlig opmærksomhed over for mennesker med “hjemve” (37), men kan ikke skelne individer fra hinanden, når disse ikke falder inden for bestemte “racemæssige konventioner” (O: 120).¹⁰ Med Mrs. Gould udstilles en barmhjertighedens racisme, hvor medfølelsen med visse følges af en manglende evne til overhovedet at se indianske arbejdere som andet end brune.

Den aldrende Giorgio Violas republikanisme er et eksempel på, hvordan en politisk betinget verdensforståelse gør noget usynligt. Med Dr. Monyghams ord er han “[e]n hårdfør og dog drømmende karakter, der lever i sine unge dages republikanisme som i en sky” (211). Hans insisterende “kærlighed[...] til hele menneskeheden” (29) gør ham ude af stand til at forstå de samfundsstrukturelle forandringer, der er hjulpet på vej af egoisme og materielle interesser. Beskrivelsen af hvordan Viola blændes i sin skuen ud over scenen for den politiske opstand er et fremtrædende eksempel på romanens perspektiviske logik:

“Solen hang klar og blændende på en skyfri himmel. [...] Giorgio havde aldrig før set denne del af sletten så fuld af aktivt liv; hans blik kunne ikke absorbere alle disse enkeltheder på én gang; han skyggede for øjnene med hånden, til han pludselig fo’r sammen, da mange hove dundrede forbi lige i nærheden.” (25)

Hans “europæiske [old-world] republikanisme” (206f/O: 225) placerer ham i første omgang på afstand af det plateau, hvorpå det aktive liv udspiller sig. Han er ikke i stand til at integrere anskuelsens detaljer i bevidsthedens meningsstrukturerende netværk. Hans allerede etablerede forståelseshorisont gør, at han ikke kan se den

10 Den danske oversættelse skjuler det racemæssige aspekt: “Mrs. Gould skjulte heroisk sit mishag over, at mænd og begivenheder, der stod hendes hele liv så fjernt, således trængte sig på – et mishag, der var så dybt, at hun end ikke talte om det til sin mand” (112), mens der i originalen er tale om “men and events so remote from her racial conventions” (O: 120).

historiske forandring og derfor pludselig overraskes af dens dundrende hove. Viola er eksemplet på, hvordan en symbolsk form – i dette tilfælde en politisk betinget verdensforståelse – helt konkret overrendes af virkeligheden, idet differencen mellem det anskuede objekt og den præetablerede forståelseshorisont bliver for stor.

Effekten af den stadige perspektivforskydning, som ofte er ledsaget af et brud med fortællingens kronologi, er en udstilling af de enkelte blikkes begrænsninger. Rent fortælleteknisk beror formidlingen af “romanens konstant skiftende observationspost” (Guerard 207)¹¹ på et udsigelsesmæssigt paradoks. I analysen heraf vil jeg imidlertid fastholde, at *Nostromos* atypiske vekslen mellem en personal og en alvidende fortæller er et logisk formsvar på det problem, som romanen må konfrontere på grund af sin politiske bestræbelse: Hvordan kan man både være tro imod et subjektivt perspektiv og samtidig vise, at dette er betinget af nogle uomgængelige vilkår, som er hinsides individets kontrol?

Fortælleteknik

Det er især i romanens formeksperimenterende første del, at det, der kan karakteriseres som en fortælleteknisk selvmodsigelse, gør sig gældende. Det ene øjeblik er fortælleren bundet af et personalt perspektiv, og det næste deler han den alvidende tredjepersonsfortællers privilegerede indsigt i karakterernes bevidstheder. Han er en selvstændig karakter med et eget perspektiv og samtidig en alvidende instans, der kombinerer generelle sandheder med en konkret viden om karakterer. Det sidste bliver klart i beskrivelsen af en diskussion mellem Mr. og Mrs. Gould:

“En af hans hyppige bemærkninger var: ‘Jeg tror undertiden, at stakkels far ser forkert på denne sag vedrørende San Tomé.’ Og de drøftede denne anskuelse længe og alvorligt, som om de kunne øve indflydelse på en hjerne hinsides oceanet, men i virkeligheden diskuterede de den, fordi kærligheden kan trænge ind i ethvert emne og leve glødende selv i nøgterne sætninger. (46, jeg understreger og kursiverer).¹²

I citatet har fortælleren adgang til en repliks konkrete ordlyd, han kan referere omstændighederne, hvori replikken er blevet fremsat (det understregede), og han kan fortolke begivenheden på baggrund af en generel sandhed om kærlighedens væsen, som angives i nutid (det kursiverede).¹³ Han ved noget om situationer og bevæggrunde, som ingen personal fortæller ville vide, hvilket gør scenen, hvori

11 Også Cedric Watts diskuterer betydningen af synsvinkelforskydningen og akronologien. Se især Watts 150-158.

12 “One of his frequent remarks was, ‘I think sometimes that poor father takes a wrong view of that San Tomé business.’ And they discussed that opinion long and earnestly, as if they could influence a mind across half the globe; but in reality they discussed because the sentiment of love can enter into any subject and live ardently in remote phrases.” (O: 46)

13 Citatets generaliserende nutid er det, der i Dorrit Cohns narratologi hedder “gnomic present”, som er knyttet til tredjepersonsfortællers psyko-narration – det vil sige den form for bevidsthedsgengivelse, hvor fortælleren, helt i overensstemmelse med citatet fra Conrads roman, er i stand til at formulere også karakterers ubevidste følelser og stemninger. Jf. Cohn 24.

fortælleren tydeligst afsløres som netop en selvstændig karakter med et individuelt perspektiv, til et logisk paradoks:

“*De af os*, hvem forretninger eller nysgerrighed førte til Sulaco i disse år, før jernbanen kom til Vestprovinsen, husker den stabiliserende virkning, San Tomé minen øvede på livet i denne afsides provins. I det ydre var der ikke sket forandringer dengang, *sådan som jeg har hørt*, at det senere skete, med sporvogne ad Calle de la Constitucion og køreveje langt ud i landet, [...]” (67f, jeg kursiverer).¹⁴

Som et anonymt “jeg” skiller fortælleren sig ud fra gruppens “os”. Han er som flere andre kommet til Sulaco i en økonomisk opgangsperiode, men har også forladt landet igen og er derfor afhængig af andres beretninger (“sådan som jeg har hørt”) for at kunne fortælle om dets øjeblikkelige situation. Af denne fortælle-
leteknik, som kan karakteriseres som en position springende mellem skiftevis den personale fortællers begrænsede og den alvidende fortællers privilegerede adgang til karakterernes bevidsthed, skal fremhæves to konsekvenser.

For det første medfører det personale perspektiv en ofte forekommende understregning af, at der er nogen, der *ser* den handling, som er i gang med at udspille sig. For det andet, og beslægtet hermed, får romanen et vist mundtligt præg, fordi fortælleren selv skal have nogle begivenheder fortalt, før de kan videreformidles. Kaptajn Mitchells beskrivelse af diktatoren Señor Ribieras flugt er karakteristisk i så henseende:

“*Poor Señor Ribiera* (such was the dictator’s name) had come pelting eighty miles over mountain tracks after the lost battle of Socorro, in the hope of out-distancing the fatal news – which, *of course*, he could not manage to do on a lame mule. [...] ‘*Sir*,’ Captain Mitchell would pursue with portentous gravity, ‘the ill-timed end of that mule attracted attention to the unfortunate rider. [...]’” (O: 10, jeg understreger og kursiverer)¹⁵

Med brug af *style indirect libre* bevares Mitchells oprindelige ordvalg (det kursiverede) i citatets første sætning, som ellers er fortælleren genfortælling af dennes tale. Med den anden sætning henvendende “Sir” træder romanens mundtlighed frem på en måde, der samtidig gør det endnu klarere, at det oprindelige blik på begivenheden er Mitchells.

¹⁴ “Those of us whom business or curiosity took to Sulaco in these years before the first advent of the railway can remember the steadying effect of the San Tomé mine upon the life of that remote province. The outward appearances had not changed then as they have changed since, as I am told, with cable cars running along the Street of the Constitution, and carriage roads far into the country, [...]” (O: 72).

¹⁵ “Stakkel Señor Ribiera (sådan hed diktatoren) var hastet 130 kilometer ad bjergstier efter det tabte slag ved Socorro i håb om at komme den skæbnesvangre meddelelse i forkøbet – hvilket han naturligvis ikke kunne gøre på et bovlamt muldyr. [...] ‘Min herre’, plejede kaptajn Mitchell at sige med stor højtidelighed, ‘dette muldyrs højst ubelejlige endeligt henledte opmærksomheden på den stakkels rytter. [...]’” (15f)

Den stadige vekslen mellem en begrænset og en alvidende udsigelsesposition er romanens formsvar på den perspektiviske erkendelsesproblematik. Den auktoriale fortæller leverer forudsætningerne – hvad enten det gælder Gould Seniors læsning af eventyrlig litteratur eller Mrs. Goulds barmhjertige racisme – for det personale blik og dets begrænsninger, der omvendt konstant underminerer forestillingen om, at der skulle eksistere en alvidende position. Fortælleformen er derfor uløseligt knyttet til den uoverskuelighed, der karakteriserer Costaguanas moderniseringsproces og til spørgsmålet, som *Nostramo* hele tiden undersøger: Hvad er sammenhængen mellem del og helhed, mellem subjekt og verden, i romanens modellering af virkeligheden? Et spørgsmål, hvis eksplicit politiske karakter resten af artiklen vender sig mod.

Tingsliggørelse som væren-for-andre

Nostramo er en undersøgelse af, hvordan en samfundsstruktur er bestemmende også for individuelle erkendelsesforhold og interpersonelle relationer. Der er en ekspliciteret bevidsthed om, at en forandret samfundsstruktur også udmønter sig i individernes psykologi. I første omgang er der tale om en registrering snarere end om en kritik: “Store forandringer fulgte i rigdommens kølvand [Material changes swept along in the train of material interests], og andre, mere hemmelighedsfulde, gjorde sig gældende i menneskenes sind og hjerter.” (317/O: 361)

De materielle interesser beskrives i citatet som det udgangspunkt, der medfører forandringer i både gadebilledets ydre og arbejderens indre. De “materielle interesser” er en genkommende formulering og samtidig, som Jameson bemærker, en paradoksal sproglig figur. Ordet “materiel” antyder en afgrænset fysisk entitet, som står i modsætning til den abstrakte eller transcendent værdi, der knytter sig til “interesser”.¹⁶ “Materielle interesser” er derfor et antitetisk udtryk, hvis betydning, i det ydre gadebillede og det indre mentale landskab, romanen udstiller snarere end vurderer.

I sin analyse af tingsliggørelsens fænomen undersøger den ungarske marxist Georg Lukács netop, hvilken indflydelse en ændret forståelse af varens karakter har på også et individuelt og interpersonelt niveau. Han tænker i eksplicit forlængelse af Marx og dennes pointering af, at varens bytteværdi er blevet opvurderet på bekostning af dens brugsværdi i det kapitalistiske samfund. Denne ændrede vareforståelse indgår i en selvforstærkende proces, hvor den både betinger og er betinget af en opdeling af produktionsprocessen. Arbejderen følger ikke længere hele genstandens tilblivelse, men er i tråd med samlebåndsproduktionens logik blot ansvarlig for et enkelt element heraf.

En strukturændring af den art medfører, hævder Lukács, forandrede adfærdsnormer, der udmønter sig i en tingsliggørelse af mellem menneskelige relationer. Med en slagkraftig trope hedder det, at den forvandlede varerelation “trykker sin struktur

16 Der parafraseres over Jameson 268.

ned på hele den menneskelige bevidsthed” (Lukács 194, jeg kursiverer). På den måde bliver personlige egenskaber og karaktertræk en handelsvare og opmærksomheden rettes mod medmennesket som genstand snarere end som selvstændigt individ. Det er en struktur, som meget præcist finder sit udtryk i ordvekslingen mellem Nostromo og Dr. Monygham:

“Åh ja, naturligvis. Jeg er ingenting.
‘Tværtimod. De er alt.’” (297)

De personlige farer, der kan være forbundne med at opsøge General Barrios, anerkendes ikke af Dr. Monygham, der alene har blik for, at Nostromo repræsenterer en nødvendig evne i en penibel situation. De to taler derfor i forskellige registre, som imidlertid ikke gensidigt udelukker hinanden. Som selvstændig person er Nostromo intet værd, men som tingsliggjort egenskab er han uvurderlig, hvilket da også de mange brugs- og værdibetonende beskrivelser af ham vidner om. Han er både “yderst nyttig” (211) og kaldes “denne uvurderlige person” (16).

Den citerede replikudveksling er en implicit kritik af tingsliggørelsens fænomen, men romanen som hele er mindre entydig i så henseende. Nostromos betragtninger om, “på hvilken måde menneskers egenskaber udnyttes uden grundigt kendskab til deres [menneskenes] natur” (176) demonstrerer en kritisk politisk bevidsthed om, at udnyttelsen finder sted. Omverdenens fokusering på Nostromo som inkarnationen af mod og handlekraft medfører imidlertid et ry, hvis opretholdelse eller udfyldelse i nogen grad bliver et meningsfuldt projekt, som det fremgår af hans egen refleksion: “Da det behagede de fine herrer at sende mig ud i denne mission, skal de også få at vide, at jeg er den mand, de antager mig for” (177). Magthaverne opfatter Nostromo som et ressourcestærkt individ, og på grund af diverse “anerkendende grynt og nik” (O: 297, passagen er udeladt i den danske udgave) internaliserer han den udefra bestemte rolle, således at hans identitet bliver en væren-for-andre, som Paul B. Armstrong formulerer det med en heideggersk terminologi (Armstrong 178). I stedet for at modvirke omverdenens fejlforståelse bliver det en positiv udfordring at leve op til rygten som kompetent aktør.

Det er på grund af sin væren-for-andre, at Nostromos væsentligste karaktertræk, med skeptikeren Decouds ord, er “forfængelighed” (198). Som romanens eneste karakter, udover måske den evigt kyniske Dr. Monygham, evner Decoud i udpræget grad at gennemskue andres roller, som disse er udviklet i et interpersonelt netværk snarere end udsprunget af autentiske indre overbevisninger. Således hedder det: “Hvad er en overbevisning? Et specielt syn på vor personlige fordel, den være sig praktisk eller emotionel. Ingen er patriot gratis” (127). Decouds skepsis gør ham i stand til at gennemskue det sociale spil, hvori personer i en dobbelt bevægelse påtager sig og tildeles individuelle roller. Betragtet som led i romanens sociale eksperiment repræsenterer han en position, som kan udstille andres forsøg på at præge eller give en bestemt mening til virkeligheden med baggrund i deres subjektive forforståelser og egoistiske motiver. Denne skeptikerens evne efterlader ham

imidlertid forsvarsløs, når han løsrives fra socialiteten og konfronteres med den øde øs stilhed og ensomhed:¹⁷

“Ensomheden [forekom] ham som et enormt tomrum og stilheden over bugten som en spændt, tynd streng, han hang i med begge hænder, uden frygt, uden forbavselse, uden nogen som helst form for sindsbevægelse. Hen under aften begyndte han at ønske, at denne streng ville bryde.” (314)

Ensomheden og intethedserfaringen er en direkte konsekvens af, at Decoud og hans skeptiske bevidsthed fjernes fra en interpersonel kontekst, hvori den alene er brugbar. Når objektet for hans kritik fjernes, fremtræder virkeligheden som “en succession af uforståelige billeder” (O: 357, passagen er udeladt i den danske udgave). Forskellen på Nostromo og Decoud formuleres tydeligst i scenen, hvor Nostromo efterlader sidstnævnte og skatten på den øde ø:

“Så oplevede også han [Nostromo] den følelse af ensomhed, der havde knuget Decoud så stærkt, efter at lægteren var sejlet ud fra stranden. Men medens manden på øen tyngedes af en bizar fornemmelse af uvirkelighed, der berørte selve den jord, han gik på, beskæftigede Nostromos tanker sig ivrigt med fremtiden [the mind of the Capataz of the Cargadores turned alertly to the problem of future conduct].” (200/O:218).

Nostromo er mærket af ensomhedsfølelsen, men kaster den relativt let af sig, idet han vender sig mod “the problem of future conduct”. “Conduct” er det centrale ord, idet det betegner en opmærksomhed mod måden, hvorpå en handling udføres. Det er både selve gerningen og måden han fremtræder i handlingsøjeblikket, der præger Nostromos tanker. På den måde gør hans internalisering af den udefra bestemte rolle ham i stand til at navigere i mørket og tilsidesætte den fornemmelse af uvirkelighed, som præger Decoud i hans ensomhed. Det at have et projekt, uafhængigt af hvem der har defineret det, fungerer som et værn mod den oplevelse af meningsløshed, der truer Decoud. Eller som det formuleres i romanen: “Alene i vor aktivitet finder vi den opretholdende illusion om en uafhængig eksistens over for alle tingenes rænkespil [the whole scheme of things], som vi udgør en hjælpeløs del af” (O: 357, passagen er udeladt i den danske udgave).

Over for virkelighedens kontingens kan kun handlingen opretholde en illusion om selvstændig eksistens. Aktiviteten, og ikke kritikken af andres aktivitet, leverer en godt nok løgnagtig fornemmelse af kontrol over skæbnen, men udgør dog samtidig et nødvendigt forsvar mod “the whole scheme of things”. En social rolle – den være sig nok så falsk – eller en fast overbevisning – selv hvis den blot

17 Her er jeg på linje med Armstrong, der skriver: “Men hans [Decouds] fornemmelse af overlegenhed er dermed i sig selv en illusion, for så vidt som hans udstilling af menneskehedens kontingens ikke fritager ham for den uvæsentlighed, som han foragter. (Armstrong 179)

er egoisme iklædt altruismens klæder – bevirker en meningsgivende ramme for subjektets omgang med verden. Den mentale organiserings af sanseindtryk beror i romanens univers på sådanne rammer.

Dermed ses det, at tingsliggørelsen, som den for Nostromo udmønter sig i en væren-for-andre, fungerer på linje med de symbolske formers erkendelsesrammer. En subjektiv forforståelse af virkeligheden er i begge tilfælde bestemmende for karakterens omgang med verden. I Nostromos tilfælde understreges imidlertid dels denne strukturs betydning også på et handlings- og ikke alene et anskuelsesniveau, og dels måden hvorpå den sociale position etableres i en interpersonel udveksling, hvor subjektets aktive indflydelse er minimal.

Idet romanen på den ene side præsenterer den sociale positions organiserings af virkelighedselementer som nødvendig, og på den anden side, med tematiseringen af tingsliggørelsens negative konsekvenser, udpeger en specifik social rolles uhen-sigtsmæssighed, rejser sig en række spørgsmål, som i det følgende skal undersøges i dialog med Rancières skelnen mellem politi og politik: Har subjektet mulighed for aktivt at øve indflydelse på sine erkendelsesrammer og dermed sin sociale position? Er det muligt aktivt at vælge en anden position i samfundets sociale stratificering end den i første omgang tildelte?

At stirre ind i væggen

I sin bog *L'interruption* karakteriserer Christian Ruby Rancières tænkning som "en nutidig filosofi om emancipation" (Ruby 6). Hans betegnelse er motiveret af Rancières overvejelser over muligheden for at bryde med en hierarkisk samfundsinddeling, hvor subjekterne fastholdes i bestemte positioner af en omfattende politivirksomhed. Politiet er, med eksplicit inspiration fra Foucault, bredt defineret som en implicit lov, der tildeler kroppe bestemte funktioner, fremhæver nogle handlinger og skjuler andre og endelig gør, at visse stemmer forstås som tale og andre som støj. Politik defineres derimod smalt som en aktivitet, der står i modsætning til politivirksomheden og gør det uhørte hørbart og det usynlige synligt (Rancière, *La Méésentente* 51-53).

Politik er en emancipatorisk handling i Rancières filosofi, fordi det politiske øjeblik er det, hvor en hidtil uhørt stemme insisterer på sin eksistens ved at træde frem og ind på en politisk scene. Først i det øjeblik opstår den anden position, som skaber splid i den samfundsorganisatoriske enhed. Den hidtil uproblematisk udgrænsning af visse stemmer bliver afsløret som en bestemt deling af det sanselige, når et overset subjekt i en konfliktsituation pludselig vil afprøve, om lighed findes som andet end et ord ved at henlede opmærksomheden på en konkret uretfærdighed.

Nostromo og Charles Gould er parallelle karakterer derved, at de begge på baggrund af en fornemmelse af uretfærdighed ønsker at indtage en anden position i

samfundets opdeling end den, de umiddelbart er blevet tildelt.¹⁸ De ser, at deres placeringer er bestemt af en stratificering af det sociale, hvorefter de aktivt forsøger at redefinere deres tildelte status. For at undersøge om politik i Rancières smalle definition er mulig, i det regulerede, sociale rum *Nostramo* præsenterer, skal de to karakterers forhold til den hierarkiske samfundsregulering analyseres.

Charles Goulds oprørsforsøg er dobbelt rettet mod først faderens forsøg på at bestemme hans levevej og dernæst mod de materielle interessers herredømme, som han møder dem i forbindelse med mineudvindingsarbejdet. I utvetydige vendinger fraråder Gould senior sin søn nogensinde at beskæftige sig med minen: “Han bønfuldt sin søn om aldrig at komme tilbage til Costaguana og aldrig at gøre krav på nogen del af sin arv i dette land [...] aldrig røre den, aldrig nærme sig den, men glemme, at Amerika eksisterede, og søge en merkantil løbebane i Europa” (44). Faderens forbud og hans forsøg på at udstikke en karrierevej for sønnen fungerer ikke afskrækkende, men derimod som en lokkende udfordring, idet sønnen overbeviser sig om, at det “undertiden [var] bydende nødvendigt at vide, hvordan man kunne lade de dødes højtidelige ønsker uænsede” (49).¹⁹

I forlængelse af det snævre familieinterne forsøg på at indtage en aktivt selvbestemmende subjektposition udfordrer Gould en bredere samfundsøkonomisk lov. Det bliver tydeligt, når hans indledende forståelse af forholdet mellem på den ene side lov og orden og på den anden side materielle interesser sammenlignes med Sir Johns modsatte opfattelse:

“Det, der mangler her, er lov, god tro, orden, tryghed. Enhver kan præke om disse ting, men jeg sætter min lid til materielle interesser. Hvis disse én gang får fast fodfæste, vil de nødvendigvis skabe de tilstande, som de alene kan bestå videre på.” (61)

De materielle interesser skal, mener Gould, bruges som middel til at nå et moralsk mål, som består i lov og orden.²⁰ Med en fuldstændig omvendelse af kausalitetsforholdet bemærker fremskridtets repræsentant, Sir John, at “[g]od tro, orden, ærlighed og fred var påtrængende nødvendige for denne store udvikling af materielle interesser” (82). Uenigheden om, hvorvidt de materielle interesser er middel eller mål, viser, at Gould også i forhold til den økonomiske politik, der gælder som lov for samfundsstruktureringen, forsøger at positionere sig som et aktivt subjekt, der handler på baggrund af egne vurderinger og værdier i stedet for nogle allerede vedtagne.

Nostromos parallelle vilje til selv at definere sin plads i et socialt system skal

18 En parallelitet som også Jacques Berthoud og Cedric Watts gør opmærksom på. Jf. Berthoud 100 og Watts 146.

19 I den del af sekundærlitteraturen der fokuserer på romanens politiske indhold, er der ingen tradition for at begrebsliggøre Goulds faderopgør i psykoanalytiske termer, hvilket der ellers kunne være grund til, da den ødipale konflikts struktur fuldbyrdes af Mrs. Gould, der vedholdende omtaler sin mand som “poor boy” (O:47, O:54 & O:373).

20 At Gould forstår de materielle interesser som et middel til at nå et moralsk mål hæfter også Albert J. Guerard sig ved. Jf. Guerard 196.

ses i forhold til den væren-for-andre, der karakteriserer hans adfærd i hovedparten af romanen. Som en konkretisering af Rancières politifunktion har han haft til opgave at sikre, at havnearbejderne er at finde på deres arbejdsplads på det korrekte tidspunkt. Hvis det er nødvendigt, benyttes voldsomme metoder til at fastholde arbejderne i en bestemt funktion og i et særligt tidsskema. Med en fin formulering kalder Stephen Ross Nostromos fremfærd en "penetration af det hjemlige rum udøvet af O.S.N. kompagniets officielle arm" (Ross 122). Og beskrevet som "en fantomlignende rytter på en sølvgrå hoppe" (68, jeg kursiverer) er der da også etableret en sammenhæng mellem Nostromos personlige autoritet og den autoritære funktion, han udøver i henhold til Gould og sølvminens interesser.

Bestræbelsen på selvbestemmelse følger efter den billedlige genfødsel, som Nostromo oplever efter sin strabadserende svømmetur.²¹ Efter at have sovet i 14 timer vågner han og ser "så fortabt ud som en mand, der netop var født til verden" (269). Hans hidtidige liv fremstår med ét "forfængeligt og tåbeligt, som en smigrende drøm, der pludselig var endt" (270), og han skal nu genfinde sig selv "i tid og rum" (O:296, passagen er udeladt i den danske udgave). Genfødslen får et eksplicit politisk aspekt, når Nostromo med en undsigelse af "de rige" indser, at han er blevet udnyttet: "Konger, ministre, adelige, de rige i det hele taget, holdt befolkningen nede i fattigdom og undertrykkelse; de holdt den, som de holdt hunde, de brugte til kamp og jagt." (270)

Den tingsliggjorte væren-for-andre, der tidligere var en positiv udfordring, opleves anderledes og er forandret til en bevidsthed om, at han er blevet holdt som en jagthund, der skulle handle i magthavernes interesse. Det bliver et problem, at andre har bestemt hans rolle i det sociale hierarki, og ligesom Gould ønsker han at konstituere sig som et selvbestemmende subjekt, der aktivt indtager sin position i samfundets organisering. Det er bemærkelsesværdigt, at både Goulds og Nostromos forsøg på at redefinere deres sociale roller udmønter sig i et vægstirreri, der vækker mindelser om Herman Melvilles (1819-1891) novelle *Bartleby, the Scrivener* (1853):

"Han [Gould] så disse ord, som om de stod med ildskrift på væggen, og han stirrede åndsfraværende op på dem. [...] Charles Gould fortsatte sine overvejelser, mens han stirrede på væggen." (249)

"Han [Nostromo] stirrede på væggen, som om der krøb en edderkop eller hvad véd jeg." (310)

"Han [Nostromo] fortalte, at han havde sejlet med fragt på Californien, kiggede stift forbi os, hen mod et punkt på væggen, sådan som han har for skik, og erklærede, at han var glad for ved sin hjemkomst at se, at man var i færd med at bygge et fyrtårn på klippen på Store Isabella." (321)

Bartlebys lakoniske udsagn "I would prefer not to" er, af den italienske filosof Giorgio Agamben, blevet udlagt som "potentialitetens formel" (Agamben 255).

21 Også Berthoud karakteriserer Nostromos opvågningen som en genfødsel. Se Berthoud 116-117.

Replikken og karakterens “dead-wall reveries” (Melville 31) læses som et forsøg på at fastholde muligheden som mulighed og altså ikke som hverken aktualiseret i Væren eller forkastet i ikke-Væren. Idet potentialiteten “frigør sig fra fornuftens princip” (Agamben 259), repræsenterer Bartleby-figuren et alternativ til, og ikke blot en negation af, den rationelle arbejdsetik, som personificeres af novellens fortæller.

Som en kontekstualisering af vægstirreriet afslører, forholder det sig anderledes i *Nostromo*. Gould reflekterer over, hvordan han skal overbevise Holroyd om at fortsætte den økonomiske støtte til minedriften på trods af de politiske uroligheder. Nostromo overvejer på tilsvarende vis, hvordan han kan få indsat en vogter af fyrtårnet, som ikke vil forstyrre hans langsomme bjærgning af skatten. I begge tilfælde er vægstirreriet alene en overfladisk handling, som skjuler tankens bestræbelse på at opretholde den eksisterende struktur.

Med Rancières begreber synes politiets lov i Conrads roman at være for stærk til, at politikken kan eksistere som mulighed. Her er ikke noget potentialitetens alternativ til den bestående orden. Når det hedder, at “[m]inen havde grebet Charles Gould med et lige så dødeligt tag, som den havde haft i hans far” (261), er det da også markeret helt ned på sætningens grammatiske niveau, at minen er det subjekt, der fastholder og bestemmer Goulds færd. I hvad der kan karakteriseres som en arvesyndsslogik, overtager sønnen faderens besættelse af minen og er derfor ude af stand til aktivt at udnytte den som middel til at nå et moralsk mål. For både Gould og Nostromo bliver vægstirreriet symbolet på, hvordan deres oprørsbestræbelser er erstattet af en blind fortsættelse af de materielle interessers maskinelle logik. Det er tydeligst i Nostromos tilfælde, idet “[h]an længtes efter at knuge, favne, opsuge, underkue denne skat, tage den i ubestridt besiddelse, denne skat, hvis tyranni havde knuset hans sind, hans handlinger, ja, hans søvn.” (326)

Det politiske ønske om at forandre den politimæssige samfundsstrukturering, der bestemmer romanrummets sociale organisation, er forvandlet til en blind længsel efter at besidde sølvskatten. I stedet for at udfordre det interpersonelle hierarkis implicitte love er Nostromos begær blevet integreret og justeret, så hans tanke- og handlekraft stik imod hensigten udnyttes til at videreføre reglerne for den sociale magtdistribution.

Efter udlægningen af den pessimistiske lære om politikken – forstået som et opgør med en implicit lovs funktionsbestemmende inddeling af mennesker – umulighed, er det nu muligt at vende tilbage til det indledningsvist stillede spørgsmål om relationen mellem politik og roman. For ét er den tekstinterne iscenesættelse af sociale mekanismer, noget andet er disses forhold til en tekstekstern virkelighed. Afslutningsvist vender jeg mig mod spørgsmålet om, hvordan *Nostromo* fungerer i krydsfeltet mellem litteratur og virkelighed, mellem roman og politik.

Rekonfigurationens politik

I sin bog *Struktura khudozhestvennogo teksta* (*Den kunstneriske teksts struktur*) redegør Jurij Lotman for, hvordan kunstværket fortløbende etablerer en særlig virkeligheds-

model, som det kan være nyttigt at tænke rumligt. Den tekstinterne strukturering af betydningselementer – dvs. karakterer, steder, metaforer osv. – udspænder et net af relationer, der tilsammen udgør det litterære værks eget rum. For Lotman er det afgørende, at tekstrummet er en model og ikke en kopi af virkelighedens konfiguration af betydningselementer.²² I værket er de udvalgte betydningselementer sat i en relation til hinanden, som, i kraft af udeladelser og accentueringer, er en anden end den oprindelige teksteksterne organisering. Der er ingen modsætning mellem litteraturens tid og rum, idet “tekstrummets struktur bliver en model for verdensrummets [space of the universe] struktur og tekstelementernes interne syntagmatik bliver sproget for rumlig modellering” (Lotman 217).²³ Med andre ord etableres og justeres tekstens rumlige virkelighedsmodel tidsligt igennem værket, efterhånden som netværket af betydningselementer udvides og omdannes.

At udvælgelsen og rekonfigurationens virkelighedsmodellering imidlertid ikke blot er et æstetisk, men også et politisk problem understreger Rancière, som hævder, at kunsten er politisk “ved den type af tid og rum, som den opretter, og ved måden hvorpå den opdeler denne tid og befolker dette rum” (Rancière, *Malaise dans l'esthétique* 37). Det er med etableringen og udfyldelsen af et fiktivt rum, der adskiller sig fra den samfundsmæssige virkelighed, at kunstens politik manifesterer sig. I en artikel om forholdet mellem litteratur og politik pointerer Frederik Tygstrup og Isak Winkel Holm i overensstemmelse hermed:

“På paradoksal vis er litteraturens uansvarlige distance fra samfundet en forudsætning for, at den kan gribe ind i samfundets liv, ikke nødvendigvis ved at fremføre bestemte politiske synspunkter, men snarere ved at reflektere, variere og kontestere den dominerende kulturelle poetiks deling af det sanselige.” (Tygstrup & Winkel Holm 159).

Med Lotmans terminologi kan allerede det litterære værks selektion og rekonfiguration af det sociale forstås som en politisk proces. Tekstens fortløbende modellering af virkeligheden udspænder et netværk af betydningselementer, som alt afhængigt af værkets karakter, udgør en refleksion, en variation eller en kontestation af et samfunds distribution af kroppe og funktioner. Værkets politik beror i denne optik på dets karakter af distanceret virkelighedsmodel.

I forhold til de indledningsvist omtalte analyser af *Nostromos* politik kan det nu fastslås, at romanens politik ikke lader sig reducere til hverken en direkte repræsentation af proletariatets voksende bevidsthed om sig selv som klasse, som Fleishman hævder, eller til et ideologisk betinget netværk af subjektive forestillinger om race og køn, der forsøgsvist er skudt i baggrunden af en psykologisk-eksistentiel undersø-

22 Således hedder det: “Et sekundært modelleringssystem af den kunstneriske type konstruerer sit eget denoteringssystem. Ét, som ikke er en kopi, men en model af de denoterende tegns verden med deres generelle lingvistiske betydning.” (Lotman 47)

23 For en sammenlignelig udlægning af tekststedet, se Tygstrup 173.

gelse, som Jameson i forlængelse af Said pointerer. De ideologikritiske læsninger af Conrad, hvortil sidstnævnte må henregnes, fokuserer så at sige på værkernes blinde vinkler og demonstrerer, hvordan diskriminerende eller på anden måde politisk problematiske vaneforestillinger ukritisk reproduceres i det narrative forløb. Med dette fokus tenderer de mod at overse betydningen af den samfundsmodel, der kommer til syne som resultat af romanens rekonstruktion af virkelighedselementer.

Som nødvendigt supplement til de kritiske læsninger må der insisteres på, at *Nostromos* politiske handling består i udstillingen af et samfundsmæssigt fiktionsrum, hvori faste sociale roller og subjektive erkendelsesrammer er nødvendige, men hinsides individets styring. Det, der ligner en udsigelsesmæssig selvmodsigelse, er et forsøg på at forblive tro mod det subjektive perspektiv samtidig med at dettes uerkendte begrænsninger fremdrages. Udviklingen af et formsprog, som troværdigt kan afbilde den betingede erkendeshorizont, er en politisk bestræbelse, fordi det muliggør en fremvisning af en politimæssig samfundsorganisering, der er så stærk, at politik i Rancières smalle, emancipatoriske betydning er umulig.

Romanen *udstiller* nogle udvalgte sociale interaktionslogikker knyttet specifikt til den imperialistiske modernitet og udgør dermed ikke en telosorienteret politik, der hævder en særlig utopi, men leverer snarere en tilsynekomstens politik, som demonstrerer bestemte effekter af en særlig social konfiguration. Udstillingen af hvordan den tingsliggjorte væren-for-andre i netop dette sociale rum bliver et vilkår, som er at foretrække frem for forsøget på at konstituere en egen subjektivitet, er romanens vigtigste politiske lektie.

LITTERATURLISTE

- Achebe, Chinua. "An Image of Africa: Racism in Conrad's *Heart of Darkness*". *Heart of Darkness* (Third Edition, red. Robert Kimbrough). New York & London: Norton Critical Edition, 1988.
- Agamben, Giorgio. "Bartleby, or On Contingency". *Potentialities: Collected Essays in Philosophy*, oversættelse ved Daniel Heller-Roazen. Stanford, California: Stanford University Press, 1999.
- Armstrong, Paul B. *The Challenge of Bewilderment: Understanding and Representation in James, Conrad and Ford*. Ithaca and London: Cornell University Press, 1987.
- Berthoud, Jacques. *Joseph Conrad: The Major Phase*. Cambridge: Cambridge University Press, 1978.
- Cassirer, Ernst. *De symbolske formers filosofi: Udvalgte tekster*. København: Samlerens bogklub, 1999.
- Cohn, Dorrit. *Transparent Minds: Narrative Modes for Presenting Consciousness in Fiction*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1983.
- Conrad, Joseph. *Nostramo*. Oversættelse ved Mogens Boisen. Viborg: Chr. Erichsen, 1997.
- Conrad, Joseph. *Nostramo* (red. Jacques Berthoud & Mara Kalnins). Oxford: Oxford University Press, 2007.
- Fleishman, Avrom. *Conrad's Politics: Community and Anarchy in the Fiction of Joseph Conrad*. Baltimore: The Johns Hopkins Press, 1967.
- Guerard, Albert J. *Conrad the Novelist*. Cambridge Massachusetts: Harvard University Press, 1969.

- Ho, Janice. "The Spatial Imagination and Literary Form of Conrad's Colonial Fictions". *Journal of Modern Literature*: 30, 4 (2007): 1-19.
- Jameson, Fredric. *The Political Unconscious – Narrative as a socially symbolic act*. London and New York: Routledge, 2002.
- Jørgensen, Arne. "Indledning". Ernst Cassirer: *De symbolske formers filosofi: udvalgte tekster*. København: Samlerens bogklub, 1999.
- Lotman, Jurij. *The structure of the Artistic Text*. Michigan: The University of Michigan, 1977.
- Lukács, Georg. *Geschichte und Klassenbewusstsein*. Darmstadt und Neuwied: Hermann Luchterhand Verlag GmbH & Co. KG, 1979.
- Melville, Herman. "Bartleby, the Scrivener: A story of Wall-Street". *Billy Budd, Sailor and Selected Tales* (red. Robert Milder). Oxford: Oxford University Press, 1998.
- Rancière, Jacques. *La Méésentente: Politique et philosophie* [1995]. Paris: Galilée, 2007.
- Rancière, Jacques. *Le partage du sensible: Esthétique et politique* [2000]. Paris: La fabrique, 2006.
- Rancière, Jacques. *Malaise dans l'esthétique* [2004]. Paris: Galilée, 2007.
- Ross, Stephen. *Conrad and Empire*. USA: University of Missouri Press, 2004.
- Ruby, Christian. *L'interruption: Jacques Rancière et la politique*. Paris: Éditions La fabrique, 2009.
- Said, Edward W. *Beginnings: Intention and Method*. New York: Columbia University Press, 1985.
- Tygstrup, Frederik. *På sporet af virkeligheden*. København: Gyldendal, 2000.
- Tygstrup, Frederik & Winkel Holm, Isak. "Litteratur og politik". *K&K* 104 (2007): 148-165.
- Watt, Ian. *Conrad: Nostromo*. Cambridge: Cambridge University Press, 1988.
- Watts, Cedric. *A Preface to Conrad*. London and New York: Longman, 1982.